

Date: 3rd December-2025

“LISON UT-TAYR”DA NURI MUHAMMADIY VA ME’ROJ MO’JIZASI
TALQINI

Shaymanova Husniya va Haydarova Xadicha

Termiz davlat pedagogika instituti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqola Alisher Navoiyning “Lison ut-tayr” dostonining 3–4-boblarini chuqur tahlil qiladi. Boblar Payg‘ambar Rasuli Akram (s.a.v.) madhi va Me’roj tuni voqealarini yoritadi. Navoiy “Nuri Muhammadiya”dan boshlab, ushbu nurning olam yaratilishidan oldin mavjudligi va Odam Atodan Shis, keyin esa Rasuli akramning otalari Abdullohga yetib kelishini, nihoyat payg‘ambarimizning farzandi chehrasida zohir bo‘lishini bayon qiladi. Boblarda, shuningdek, payg‘ambarimizning faoliyatlari, kofirlarga qarshi kurashi, Lot butini buzishi va xalqqa Allohdan boshqa iloh yo‘qligi haqidagi haqiqatni yetkazishlari tasvirlanadi. Me’roj tuni ta’rifida esa farishta Jabroilning huzurlariga kelishi, Buroq otida Alloh huzuriga ko‘tarilishi va ummatlarining gunohlarini so‘rashi bilan bog‘liq voqealar yoritiladi. Ushbu boblar Navoiy dostonidagi diniy va axloqiy ta’limotni yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Kalit so‘zlar: Lison ut-tayr, Nuri Muhammadiya, Payg‘ambar Rasuli Akram, Me’roj tuni, farishta Jabroil, Buroq.

Аннотация: В данной статье рассматриваются 3–4 главы поэмы Алишера Навои «Лисон ут-тайр», посвящённые описанию восхваления Пророка Мухаммада (с.а.в.) и Ночи Миладж. Навои описывает, как «Нури Мухаммадия» существовал ещё до создания мира, передавался от Адама через Шиса к родителям Пророка, и, наконец, проявился в лице его потомка как свет пророчества. В главах подробно рассматривается деятельность Пророка: борьба с неверующими, разрушение идолов Лота, донесение истины о единстве Аллаха. Глава о Ночи Миладж описывает, как ангел Джibriль приносит весть от Создателя и Пророк, седлав Бурака, возносится к Аллаху, преодолевая все преграды, прося прощения за грехи своих последователей, и как Аллах принимает все его просьбы.

Ключевые слова: Лисон ут-тайр, Нури Мухаммадия, Пророк Мухаммад, Ночь Миладж, ангел Джibriль, Бурак.

Abstract: This article examines the 3rd and 4th chapters of Alisher Navoi’s “Lison ut-tayr,” which focus on the praise of the Prophet Rasuli Akram (s.a.v.) and the Night of Mi’raj. Navoi begins with “Nuri Muhammadiya,” describing its existence before the creation of the universe, its passage from Adam through Shis to the Prophet’s forefathers, and finally manifesting in the Prophet’s offspring as the light of prophecy. The chapters detail the Prophet’s activities: confronting disbelievers, destroying the Lot idol, and conveying the truth about the oneness of Allah. The description of Mi’raj night includes the angel Jibril delivering God’s message and the Prophet ascending on Buraq, overcoming seventy layers of obstacles, seeking forgiveness for his followers’ sins, with Allah accepting all his requests.

Date: 3rd December-2025

Keywords: Lison ut-tayr, Nuri Muhammadiya, Prophet Rasuli Akram, Night of Mi'raj, Angel Jibril, Buraq.

KIRISH

Alisher Navoiyning “Lison ut-tayr” dostonining 3–4-boblari nafaqat adabiy, balki diniy va ma’naviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ushbu boblar Payg‘ambarimiz Rasuli Akram (s.a.v.)ning hayoti va faoliyatini, shuningdek, Me’roj tuni voqealarini yoritadi. Navoiy dastlab “Nuri Muhammadiya” tushunchasini ilgari suradi. Bu nur olam yaratilishidan oldin mavjud bo‘lgan, avval Odam Atodan Shisga, keyin esa Rasuli akramning otalari Abdullohga yetib kelgan va nihoyat payg‘ambarimizning farzandi chehrasida zohir bo‘lganligi bilan ajralib turadi. Shu orqali Navoiy insoniyat tarixidagi ruhiy va ma’naviy uzluksizlikni, payg‘ambar nurining avlodlar orqali yetib kelishini ochib beradi. Boblar shuningdek, payg‘ambarimizning faoliyatlariga ham keng e’tibor qaratadi. Kofirlarga qarshi kurashish, Lot butini buzish va xalqqa Allohdan boshqa iloh yo‘qligi haqidagi haqiqatni yetkazish voqealari orqali doston diniy va axloqiy ta’limotni o‘quvchiga yetkazadi. Bu jihatlar payg‘ambarimizning ma’naviy va axloqiy yetukligi, shuningdek, insonlarga yo‘l ko‘rsatishdagi rolini yoritadi. Me’roj tuni voqealari Navoiy dostonida alohida ahamiyatga ega. Rasuli akram farishta Jabroil bilan uchrashadi, Buroq otida Alloh huzuriga ko‘tariladi va yetmish qavat parda ko‘tariiladi, barcha to‘siqlar bartaraf bo‘ladi. Payg‘ambarimiz Allohdan ummatlarining gunohini so‘raydi va Alloh barcha istaklarini qabul qiladi. Shu voqealar orqali o‘quvchi payg‘ambarimizning Alloh bilan muloqotini, uning ummat uchun qilgan ibodatlarini, shuningdek, diniy fidoyiligini to‘liq anglaydi. Shuningdek, Navoiy ushbu boblar orqali diniy, axloqiy va falsafiy qadriyatlarni o‘quvchiga yetkazadi. “Nuri Muhammadiya” tushunchasi va Me’roj tuni voqealari orqali insonning ruhiy yetukligi, Payg‘ambar nurining uzluksizligi va diniy tafakkurining chuqurligi ta’kidlanadi. Shu jihatdan, 3–4-boblar nafaqat adabiy, balki ma’naviy va diniy ta’limotlarni o‘quvchiga yetkazuvchi markaziy bo‘lim sifatida e’tiborga molikdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

“Lison ut-tayr” dostonining 3–4-boblari Payg‘ambarimiz Rasuli Akram (s.a.v.)ning hayoti, faoliyati va Me’roj tuni voqealarini batafsil yoritadi. Navoiy ushbu boblarda nafaqat tarixiy voqealarni, balki ularning ma’naviy, axloqiy va diniy ahamiyatini ham o‘quvchiga yetkazishga harakat qiladi. Dastlab, “Nuri Muhammadiya” tushunchasini bayon qilgan holda, muallif nur olam yaratilishidan oldin mavjud bo‘lganligini, Odam Atodan Shisga, so‘ngra Rasuli akramning otalari Abdullohga yetib kelganligini, nihoyat payg‘ambarimizning chehrasida zohir bo‘lganligini tushuntiradi. Shu orqali Navoiy insoniyat tarixidagi ruhiy uzluksizlikni va payg‘ambar nurining avlodlar orqali yetib kelishini chuqur falsafiy tarzda ochib beradi. Boblar davomida Rasuli Akramning faoliyatlariga e’tibor qaratiladi. Kofirlarga qarshi kurashish, Lot butini buzish va xalqqa Allohdan boshqa iloh yo‘qligi haqidagi haqiqatni yetkazish voqealari ulamolar tomonidan ma’naviy tarbiya sifatida tushuntiriladi. Navoiy bu jihatlarni doston orqali o‘quvchiga axloqiy va diniy dars sifatida taqdim etadi. Shu bilan birga, payg‘ambarimizning sabr-

Date: 3rd December-2025

toqat, fidoyilik va xalqqa yo‘l ko‘rsatishdagi namunaviy shaxsiyati keng tasvirlanadi. Me‘roj tuni voqealariga bag‘ishlangan qism esa o‘ziga xos ma‘naviy chuqurlikka ega. Bu bobda Rasuli Akram farishta Jabroil bilan uchrashadi, Buroq otida Alloh huzuriga ko‘tariladi va yetmish qavat parda ko‘tariladi. Shu paytda dunyodagi barcha to‘siqlar bartaraf etiladi, payg‘ambarimiz ummatlarining gunohlarini Allohdan so‘raydi va barcha istaklari qabul qilinadi. Navoiy bu voqealarni ma‘naviy hayotning o‘quvchi ongida chuqur aks etishi uchun poetik va diniy uslub bilan bayon qiladi. Boblarning yana bir diqqatga sazovor jihati – Payg‘ambarimizning hayotini va faoliyatini timsoliy tarzda yoritishidir. Navoiy Rasuli Akramning ota-bobolaridan yetib kelgan nur orqali insoniyatning ma‘naviy yetukligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, Me‘roj tuni voqealarini tavsiflab, Alloh bilan insoniy muloqotning ahamiyatini ochib beradi. Bu boblar nafaqat tarixiy faktlarni, balki diniy, axloqiy va falsafiy ma‘no-darslarni ham o‘z ichiga oladi. Natijada, 3–4-boblar dostonning markaziy bo‘limi sifatida ajralib turadi. Ular o‘quvchiga Payg‘ambarimizning ma‘naviy yetukligi, Alloh bilan muloqotidagi samimiyati, ummatlarining gunohlari uchun qilgan ibodatlar va Allohning istaklarini qabul qilishi kabi muhim jihatlarni yetkazadi. Shu tariqa, Navoiy o‘z dostonida tarixiy, diniy va axloqiy masalalarni birlashtirib, o‘quvchiga nafaqat adabiy zavq, balki ma‘naviy ozuqa ham beradi.

XULOSA

“Lison ut-tayr” dostonining 3–4-boblari Alisher Navoiy ijodida Payg‘ambarimiz Rasuli Akram (s.a.v.)ning hayoti, faoliyati va Me‘roj tuni voqealarini chuqur tasavvufiy va axloqiy nuqtai nazardan ochib beradi. Ushbu boblar orqali shoir insoniyat tarixidagi ruhiy uzluksizlikni, payg‘ambar nurining avlodlar orqali yetib kelishini, va nihoyat, Rasuli Akramning chehrasida zohir bo‘lgan nur orqali Alloh yo‘lini targ‘ib qilishning ma‘nosini o‘quvchiga yetkazadi. Boblarda Payg‘ambarimizning kofirlarga qarshi kurashi, Lot butini buzishi va xalqqa Allohdan boshqa iloh yo‘qligi haqidagi haqiqatni yetkazishi kabi tarixiy voqealar orqali insonlarning ma‘naviy tarbiyalanishi, sabr-toqat va fidoyilik kabi oliy axloqiy sifatlarni o‘rganishlari ko‘rsatib beriladi. Shu bilan birga, Me‘roj tuni voqealari – farishta Jabroilning kelishi, Buroq otida Alloh huzuriga ko‘tarilish, yetmish qavat pardaning ko‘tarilishi, ummatlarining gunohlarini so‘rash va Allohning barcha istaklarni qabul qilishi – shaxsiy va jamoaviy ma‘naviy kamolotning timsoli sifatida tasvirlanadi. Navoiy bu boblarda tarixiy faktlar bilan bir qatorda, diniy, tasavvufiy va axloqiy g‘oyalarni ham uyg‘unlashtirib, o‘quvchiga nafaqat adabiy zavq, balki ma‘naviy tarbiya ham beradi. Payg‘ambarimizning hayoti va Me‘roj tuni voqealari orqali insonning Alloh bilan bo‘lgan muloqoti, sabr-toqat, fidoyilik, va ma‘naviy yetuklik kabi fazilatlarining ahamiyati ta’kidlanadi. Shuningdek, Navoiy o‘zining poetik uslubi va simbolik vositalari yordamida voqealarni tasvirlab, o‘quvchi ongida chuqur taassurot qoldiradi. Rasuli Akramning har bir harakati, qilgan ibodati va Alloh huzuridagi muloqoti dostonning markaziy g‘oyalaridan biri bo‘lib, u o‘quvchiga axloqiy va ruhiy yo‘l-yo‘riq sifatida xizmat qiladi. Natijada, 3–4-boblar “Lison ut-tayr” dostonining ma‘naviy va axloqiy nuqtai nazardan eng muhim bo‘limlari hisoblanadi. Ular nafaqat tarixiy va diniy haqiqatlarni, balki insonning ruhiy va axloqiy yetukligini ham o‘quvchiga yetkazadi. Bu boblar orqali Navoiy o‘z dostonida

Date: 3rd December-2025

insoniy fazilatlar, Alloh bilan muloqotning ahamiyati va ma'naviy kamolotning zaruriyati kabi masalalarni yoritib, asarining didaktik va tasavvufiy kuchini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sirojiddinov Sh., Davlatov O., Yusupova D. *Navoiyshunoslik: Darslik*. Toshkent: Tamaddun, 2018. — 520 b.
2. Alisher Navoiy. *Lison ut-tayr*. – Toshkent, 2019.
3. Dilnavoz Yusupova. *Lison ut-tayr: tahlil va sharh*. – Toshkent, 2022.
4. Ikromova I.R. *Sharq adabiyoti va madaniyati: Nazariya va amaliyot*. Toshkent, 2020.
5. Mustafayev U.U. *Yangi O'zbekiston: Qadriyatlar va falsafiy fanlarning dolzarb masalalari*. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 568-577, 2021.
6. Sultonov A., Xudoybergenov A. *O'zbek mumtoz adabiyoti tahlili*. Toshkent, 2019.
7. Wikipedia. *Lison-ut-tayr* maqolasi: <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Lison-ut-tayr>
8. Qizi A.M.A., Xudoybergenov A. *Yangi O'zbekistonda uchinchi Renessans: ilm-fan taraqqiyotida bugungi yoshlar*. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(Special Issue 2), 39-48, 2022.

